

Μουσείο Μπενάκη

Τόμ. 10 (2010)

Αρχείο Δημήτρη Δάβη

*Ευγενία Αλεξάκη, Κωνσταντίνος Α. Παπαχρίστου,
Ελίζα Πολυχρονιάδου*

doi: [10.12681/benaki.34](https://doi.org/10.12681/benaki.34)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Αλεξάκη Ε., Παπαχρίστου Κ. Α., & Πολυχρονιάδου Ε. (2010). Αρχείο Δημήτρη Δάβη. *Μουσείο Μπενάκη*, 10, 203–216. <https://doi.org/10.12681/benaki.34>

Αρχείο Δημήτρη Δάβη

ΕΥΓΕΝΙΑ ΑΛΕΞΑΚΗ – ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΥ
Γενικά χαρακτηριστικά του αρχείου και της συλλογής
έργων του Δημήτρη Δάβη στο Μουσείο Μπενάκη

ΟΝΟΜΑ: Αρχείο Δημήτρη Δάβη

ΠΑΡΑΓΩΓΟΣ: Δημήτρης Δάβης (1905-1973)

ΜΕΓΕΘΟΣ/ΦΥΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ: Αρχική ταξινόμηση σε φακέλους. Το υλικό δεν έχει ταξινομηθεί σε αρχειοκά κουτιά.

ΓΛΩΣΣΑ ΤΕΚΜΗΡΙΩΝ: ελληνικά, αγγλικά, γερμανικά

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΠΡΟΣΚΤΗΣΗΣ: Το υλικό περιήλθε στο Μουσείο Μπενάκη έπειτα από δωρεά της αδελφής του καλλιτέχνη κυρίας Ελευθερίας Δάβη το 2008. Στη Βιβλιοθήκη του Μουσείου Μπενάκη αποτέθηκε, με την ίδια δωρεά, και το σύνολο των βιβλίων του Δημήτρη Δάβη.

Παράλληλα, για τον εμπλουτισμό των συλλογών του Μουσείου η κυρία Ελευθερία Δάβη δώρισε μεγάλο αριθμό σχεδίων καθώς και υδατογραφίες, χαρακτηριστικά και ελαιογραφίες του καλλιτέχνη.

Κατά το διάστημα Ιούνιος - Οκτώβριος 2011 ψηφιοποιήθηκαν τα υλικά τεκμήρια που απόκεινται στο προσωπικό αρχείο του καλλιτέχνη Δημήτρη Δάβη στο Μουσείο Μπενάκη καθώς και στην οικία της κυρίας Ελευθερίας Δάβη. Το έργο της ψηφιοποίησης του αρχείου υλοποιήθηκε από τις Ευγενία Αλεξάκη και Ελίζα Πολυχρονιάδου. Το Ψηφιακό Απόθεμα αποτελείται από περισσότερα από 4.300 ψηφιακά αρχεία, οργανωμένα σε 11 φακέλους. Το ψηφιοποιημένο αρχειακό υλικό περιλαμβάνει ποικίλα έγγραφα, όπως επιστολές, χειρόγραφα σημειώματα, ταμειακές καταστάσεις, μεταφράσεις, συμβόλαια συνεργασίας, επίσημα έγγραφα ελληνικών και ξένων αρχών,

φυλλάδια, προσκλήσεις και αναγγελίες εκθέσεων, καταλόγους εκθέσεων, αποκόμματα τύπου, φωτογραφίες, προσωπικές και έργων, καθώς και σχέδια που τεκμηριώνουν τη δράση του καλλιτέχνη Δημήτρη Δάβη από το 1920 έως τον θάνατό του το 1973. Στο ηλεκτρονικό αρχείο η ταξινόμηση των τεκμηρίων σε φακέλους ακολούθησε την αρχική ομαδοποίηση (μορφή του αρχειακού υλικού όπως παραδόθηκε στο Μουσείο Μπενάκη) των υλικών τεκμηρίων σε φακέλους καθώς και την ονομασία που αυτοί έφεραν (Φάκελοι 1-8). Οι Φάκελοι 9, 10 και 11 δημιουργήθηκαν συμπληρωματικά κατά τη διαδικασία ψηφιοποίησης, για να περιλάβουν τα τεκμήρια εκείνα του αρχείου που παρουσιάζονται στην προθήκη για τον Δημήτρη Δάβη στην Πινακοθήκη Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα, να συγκεντρώσουν τις πληροφορίες που αφορούν στην εικονογράφηση βιβλίων από τον Δημήτρη Δάβη και, τέλος, να συμπεριλάβουν τα τεκμήρια εκείνα που φυλάσσονται στην οικία της κυρίας Ελευθερίας Δάβη και αφορούν στον καλλιτέχνη.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΦΑΚΕΛΩΝ:

ΦΑΚΕΛΟΣ 1	Χειρόγραφα – σημειώσεις
ΦΑΚΕΛΟΣ 2	Ένωσις Ελεύθεροι Καλλιτέχναι
ΦΑΚΕΛΟΣ 3	Αλληλογραφία με συγγραφείς βιβλίων
ΦΑΚΕΛΟΣ 4	Φωτογραφίες έργων του και προσωπικές
ΦΑΚΕΛΟΣ 5	Δικαιολογητικά υποψηφιότητας του Δημήτρη Δάβη, Ε.Μ.Π.
ΦΑΚΕΛΟΣ 6	Προσωπικά στοιχεία-ταυτότητες- διαβατήρια-βιβλιάρια κ.ά.
ΦΑΚΕΛΟΣ 7	Αλληλογραφία
ΦΑΚΕΛΟΣ 8	Σχέδια

ΦΑΚΕΛΟΣ 9 Προθήκη Δάβη στην Πινακοθήκη
Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα

ΦΑΚΕΛΟΣ 10 Βιβλία εικονογραφημένα από τον
Δημήτρη Δάβη

ΦΑΚΕΛΟΣ 11 Αρχείο Ελευθερίας Δάβη

Παράλληλα με το έργο ψηφιοποίησης των υλικών τεκμηρίων, πραγματοποιήθηκαν, κατά το ίδιο χρονικό διάστημα, από την Ελίζα Πολυχρονιάδου εργασίες προληπτικής συντήρησης των τεκμηρίων, καθώς και εργασίες συντήρησης ελαιογραφικών έργων που περιλαμβάνονται στις συλλογές του Μουσείου Μπενάκη.

Του έργου ψηφιοποίησης είχε προηγηθεί η καταγραφή των σχεδίων του Δημήτρη Δάβη που συμπεριλαμβάνονται στις συλλογές του Μουσείου Μπενάκη από τον Κωνσταντίνο Παπαχρίστου, ιστορικό της τέχνης του Μουσείου. Συνοπτικά έχουν καταγραφεί, συνολικά, 2.139 πρόχειρα σχέδια σε χαρτί, τα περισσότερα με μελάνι. Ένα μεγάλο μέρος από αυτά αποτελεί η ενότητα των σχεδίων και των προσχεδίων της καθημερινής ζωής, τα οποία ο Δάβης παρουσίασε στην Πανελλήνιο Έκθεση του 1973, λίγο πριν από τον θάνατό του. Επιπλέον, στις συλλογές του Μουσείου συμπεριλαμβάνονται 1.311 συνολικά σχέδια και μελέτες που σχετίζονται με εικονογραφήσεις βιβλίων και διηγημάτων καθώς και 182 πρωτότυπες πολιτικές γελοιογραφίες, οι περισσότερες από τις οποίες δημοσιεύτηκαν στην εφημερίδα *Μεσημβρινή* από τον Οκτώβριο του 1966 μέχρι τις 8 Απριλίου του 1967. Έχουν, τέλος, καταγραφεί 149 χαρακτηριστικά, τα περισσότερα δοκίμια, και 18 ολοκληρωμένες υδατογραφίες τοπίων, που τοποθετούνται στην περίοδο 1960-1965. Τα παραπάνω έργα θα προσαρτηθούν, στη συνέχεια, στο ήδη ψηφιοποιημένο υλικό.

ΕΥΓΕΝΙΑ ΑΛΕΞΑΚΗ

Ο Δημήτρης Δάβης μέσα από το αρχείο του –
μια πρώτη προσέγγιση

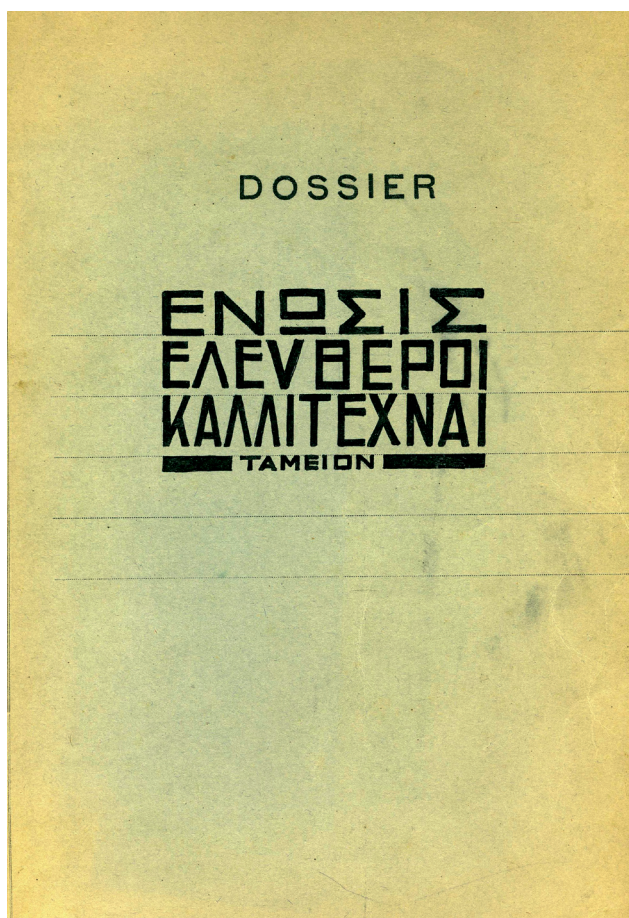
Ο Δημήτρης Δάβης (Χανιά 1905 - Αθήνα 1973) ήταν ζωγράφος και χαράκτης. Το 1923 εισήχθη, με διαγωνισμό, στη Β' τάξη της Σχολής Καλών Τεχνών, όπου παρακολούθησε μαθήματα, για ένα χρόνο, με δάσκαλο τον Βικέντιο Μποκατσιόαμπη (1856-1932). Το 1924 μεταβαίνει στο Μόναχο για να συνεχίσει τις σπουδές του και αρχικά εγγράφεται στη Σχολή Εικαστικών Τεχνών Hans Hofmann (Hans Hofmann Schule für Bildende Kunst), ενώ από το

εαρινό εξάμηνο του 1925 εγγράφεται στην Ακαδημία Εικαστικών Τεχνών του Μονάχου (Akademie der bildenden Künste), όπου θα φοιτήσει μέχρι το 1928.¹ Δάσκαλούς του στην Ακαδημία του Μονάχου θα έχει στη ζωγραφική τους Adolf Schinnerer (1876-1949) και Karl Caspar (1879-1956), οι οποίοι υπήρξαν μέλη της ομάδας της Απόσχισης του Μονάχου (Münchener Sezession) και τον Max Doerner (1870-1939) στην ιστορία και τη θεωρία των ζωγραφικών τεχνικών. Ο Δάβης παρακολούθησε μαθήματα ιστορίας της τέχνης και στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου κοντά στον Heinrich Wölfflin (1864-1945) καθώς και μαθήματα ανατομίας κοντά στον Siegfried Mollner (1866-1954), καθηγητή στην έδρα Ανατομίας και Ιστολογίας της Ιατρικής Σχολής του ίδιου Πανεπιστημίου.² Με βάση το Μόναχο, πραγματοποιεί κατά τις καλοκαιρινές διακοπές ταξίδια σε διάφορες ευρωπαϊκές πόλεις (Παρίσι, Βερολίνο, Βενετία, Μιλάνο, Μαδρίτη, Βαρκελώνη, Βιέννη) για να επισκεφθεί μουσεία.³ Το 1929 επιστρέφει στην Ελλάδα για να εκπληρώσει τη στρατιωτική του θητεία και στη συνέχεια εγκαθίσταται, πλέον, οριστικά στην Αθήνα, όπου διατηρεί ατελιέ στα Πατήσια.

Το 1932 φιλοξενείται στην αίθουσα «Παρνασσός» η πρώτη ατομική του έκθεση.

Σημαντική καταγράφεται η παρουσία και η συμβολή του Δημήτρη Δάβη σε καλλιτεχνικά σωματεία της εποχής. Υπήρξε ιδρυτικό και σταθερά ενεργό μέλος της ιδιαίτερα δραστήριας καλλιτεχνικής ομάδας «Ένωσις Ελεύθεροι Καλλιτέχναι», της οποίας διετέλεσε ταμίας από τα τέλη του 1934 έως τον Απρίλιο του 1938.⁴ Ο Σπύρος Μοσχονάς χαρακτηρίζει τον Δημήτρη Δάβη και τον Μίκη Ματσάκη ως «*ηγετικές φυσιογνωμίες*» εντός του σωματείου, το οποίο, σχολιάζει, «*επρόκειτο να αναδειχθεί στο πλέον δραστήριο κατά το β' μισό της δεκαετίας του 1930*».⁵

Ο Ευγένιος Μαθιόπουλος επισημαίνει ότι αφορμή για την ίδρυση της «Ενώσεως Ελεύθεροι Καλλιτέχναι» υπήρξε η προσπάθεια αποκλεισμού από την πρώτη επίσημη συμμετοχή της Ελλάδας στην Μπιενάλε της Βενετίας, το 1934, όσων καλλιτεχνών δεν ήταν μέλη της «Ομάδος Τέχνη» ή του «Συνδέσμου Ελλήνων Καλλιτεχνών» (ΣΕΚ).⁶ Πρόεδρος της Ένωσης εκλεγόταν ο φίλος του Δημήτρη Δάβη Μίκης Ματσάκης, ενώ στα μέλη της συγκαταλέγονταν οι Γιώργος Βελισσαρίδης, Θεώνη Βουτυρά, Δημήτρης Γιαννουκάκης, Δημήτρης Γιολδάσης, Αλέξανδρος Κορογιαννάκης, Γιώργος Μόσχος, Νίκος Νικολάου, Βάλιας Σεμερτζίδης, Δημήτρης Φερεντίνος, κ.ά.⁷

Εικ. 1. Εξώφυλλο του φακέλου με οικονομικά στοιχεία του ταμείου της «Ενώσεως Ελεύθεροι Καλλιτέχναι». Αθήνα, Μουσείο Μπενάκη - Βιβλιοθήκη, Αρχείο Δημήτρη Δάβη.

Παράλληλα, από το 1937 έως το 1940 ο Δημήτρης Δάβης υπήρξε αντιπρόσωπος της «Ενώσεως Ελεύθεροι Καλλιτέχναι» στη 16μελή Συνέλευση της Ένωσης Σωματείων Εικαστικών Τεχνών (ΕΣΕΤ). Σύμφωνα με τον Ευγένιο Μαθιόπουλο τη δευτεροβάθμια οργάνωση «Ένωση Σωματείων Εικαστικών Τεχνών» είχε θεσμοθετήσει το καθεστώς Μεταξά. Ο Σπύρος Μοσχονάς επισημαίνει ότι οι σχετικές συζητήσεις ανάμεσα στις καλλιτεχνικές ομάδες είχαν ξεκινήσει αρκετά πριν από την εγκαθίδρυση του καθεστώτος Μεταξά και, μάλιστα, εντός της «Ενώσεως Ελεύθεροι Καλλιτέχναι» ήδη από το 1934.⁸

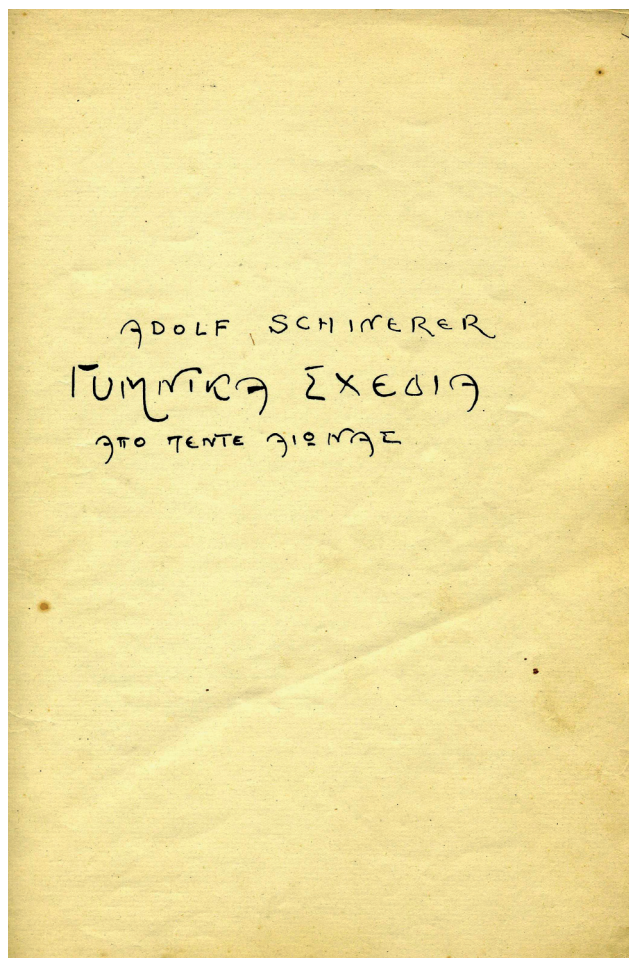
Από το 1938 έως το 1946 ο Δάβης εργάστηκε ως Καλλιτεχνικός Διευθυντής στο τμήμα Διαφήμισης της Ανώνυμης Ελληνικής Εταιρείας Χημικών Προϊόντων και Λιπασμάτων, όπου και φιλοτέχνησε το 1938, μαζί με τον

Μίκη Ματοάκη, τοιχογραφία στο κτήριο της Διοίκησης της Εταιρείας με σκηνές από την αγροτική ζωή. Το 1950 ξεκινά συνεργασία με την Κεραμουργία Ροδιοανατολικής Τέχνης «Ίκαρος» ως σχεδιαστής κεραμικών προϊόντων. Στο πλαίσιο αυτής της συνεργασίας, ο Δάβης μελετά, συστηματικά, στο Μουσείο Μπενάκη τις συλλογές με ροδιακά κεραμικά.⁹

Στη διάρκεια της καλλιτεχνικής του πορείας ο Δάβης συνεργάστηκε με εφημερίδες και περιοδικά, όπως *Ο Τύπος*, *Ηχώ της Ελλάδος*, *Ελευθερία*, *Καθημερινή*, *Μεσημβρινή*, *Εικόνες*, μέσα από ποικίλους ρόλους: στον τομέα της διαφήμισης, για την εικονογράφηση διηγημάτων αλλά και για τον σχολιασμό της επικαιρότητας με πολιτικές γελοιογραφίες.

Πήρε μέρος στην Μπιενάλε της Βενετίας το 1934, στις ομαδικές εκθέσεις της «Ενώσεως Ελεύθεροι Καλλιτέχναι», στην έκθεση της «Ομάδος Τέχνη» το 1940, στις περισσότερες Πανελλήνιες Εκθέσεις, ενώ το 1953 παρουσιάζει έργα του σε ατομική έκθεση –μαζί με τη Θεώνη Βουτυρά– στην αίθουσα του «Βήματος». Από τη συμμετοχή του σε ομαδικές εκθέσεις στο εξωτερικό αξίζει να σημειωθεί ότι ο Δημήτρης Δάβης εκθέτει στα μέσα του 1925, ένα χρόνο μόλις μετά την άφιξή του στο Μόναχο, στην ετήσια έκθεση *Münchener Kunstausstellung* στο *Glaspalast*. Η έκθεση ήταν διοργάνωση της Ένωσης Καλλιτεχνών Μονάχου (*Münchener Künstler-Genossenschaft*) και της ομάδας της Απόσχισης του Μονάχου (*Münchener Sezession*) σε συνεργασία με το Βαυαρικό Καλλιτεχνικό Επιμελητήριο. Ο Δημήτρης Δάβης εκθέτει μια νεκρή φύση, στην ενότητα με έργα της Ένωσης Καλλιτεχνών Μονάχου, γεγονός που μας επιτρέπει να υποθέσουμε ότι υπήρξε μέλος της.¹⁰ Αργότερα, μεταξύ άλλων, εκθέτει το 1959 στην Τύνιδα της Τυνησίας μαζί με τους Αγήνορα Αστεριάδη, Αριστοτέλη Βασιλικιώτη, Σπύρο Βασιλείου, Γιώργο Μανουσάκη και Νίκο Νικολάου (*Exposition Internationale de l'Association des Artistes Peintres et Amateurs d'Art de Tunisie*) καθώς και στην έκθεση «Σύγχρονη Ελληνική Τέχνη» στις Βρυξέλλες το 1964 (*Peinture Grecque Contemporaine*, *Palais des Beaux Arts*, Βρυξέλλες 1964).¹¹

Αξιοσημείωτο υπήρξε το ενδιαφέρον του Δημήτρη Δάβη για ζητήματα τεχνικής, όπως επιβεβαιώνεται από μεταφραστικές σημειώσεις που εντοπίζονται στο αρχείο του. Μεταξύ αυτών συναντάμε πλήρη χειρόγραφη μετάφραση στα ελληνικά του βιβλίου του καθηγητή του στην Ακαδημία του Μονάχου Adolf Schinnerer *Aktzeichnungen*

Εικ. 2. Εσώφυλλο της χειρόγραφης μετάφρασης στα ελληνικά της μελέτης του Adolf Schinnerer. Αθήνα, Μουσείο Μπενάκη - Βιβλιοθήκη, Αρχείο Δημήτρη Δάβη.

aus fünf Jahrhunderten, που εκδόθηκε το 1925 στο Μόναχο από τον εκδοτικό οίκο R. Piper & Co. (εικ. 2). Το γεγονός ότι η μετάφραση περιλαμβάνεται μόνη της σε χειρόγραφο τετράδιο¹² σε τελική μορφή – χωρίς διορθώσεις – μας επιτρέπει να θεωρήσουμε ως πιθανή την πρόθεση έκδοσής της. Το τετράδιο δεν φέρει τίτλο στο χαρτόδετο εξώφυλλό του, αλλά στο εσώφυλλο υπάρχει τίτλος – ακριβής μετάφραση από το πρωτότυπο στα γερμανικά: Adolf Schinnerer. *Γυμνικά Σχέδια από πέντε αιώνας*.

Στις μεταφράσεις του Δημήτρη Δάβη βιβλίων και σημειώσεων με θέμα τις τεχνικές της ζωγραφικής συγκαταλέγονται και οι (τίτλοι εξωφύλλων):

Η ΤΕΜΠΕΡΑ - Δημήτρης Ν. Δάβης. Μεταφραστικές

*σημειώσεις για τα υλικά και την χρησιμοποίησή των στην ζωγραφική. Τετράδιο – η Τέμπερα*¹³

Η τεχνική της φλωρεντινής ζωγραφικής του Trecento και της Trattato della Pittura του Cennini (τεχνική της τέμπερας)

Η τεχνική του Ρούμπενς και των καταχωρητών

Η γλώσσα του πρωτότυπου πρέπει, για τις περισσότερες τουλάχιστον μεταφρασμένες σημειώσεις, να είναι η γερμανική, όπως τεκμηριώνεται από την ύπαρξη, στο αρχείο, χειρόγραφων λυτών σελίδων με αποδόσεις γερμανικών όρων στα ελληνικά.¹⁴ Το ιδιαίτερο ενδιαφέρον του Δημήτρη Δάβη για τις τεχνικές τις οποίες μελέτησε στα χρόνια των σπουδών του στο Μόναχο, επιβεβαιώνεται και από το γεγονός ότι παρασκεύαζε ο ίδιος τα χρώματα που χρησιμοποιούσε, διαδικασία η οποία, στη συνέχεια, θα επιβαρύνει την υγεία του.

Μεγάλο μέρος του αρχείου αποτελείται από την αλληλογραφία από και προς τον Δημήτρη Δάβη με τους εκδοτικούς οίκους Doubleday & Co, Junior Literary Guild, The Viking Press καθώς και με τους συγγραφείς των βιβλίων που εικονογράφησε, κυρίως όμως με τον συγγραφέα Edward Fenton (1917-1995), με τον οποίο συνδέθηκε με στενή φιλία.

Συγκεκριμένα, ο Δημήτρης Δάβης εικονογράφησε, σε συνεργασία με τους παραπάνω εκδοτικούς οίκους, τα ακόλουθα παιδικά και νεανικά βιβλία:

Aleko's Island, του Edward Fenton,

εκδ. Doubleday & Co, Inc, Νέα Υόρκη 1948 (εικ. 3)

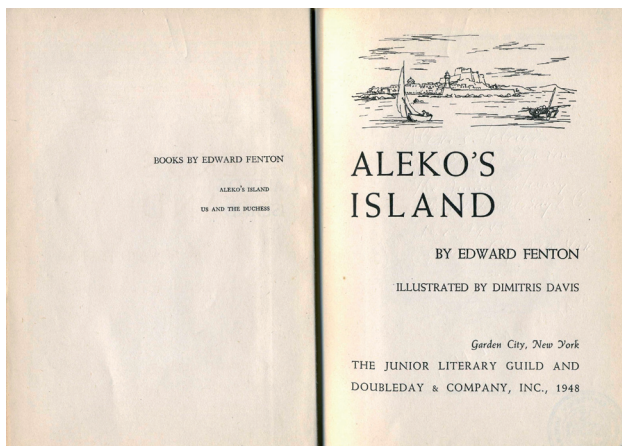
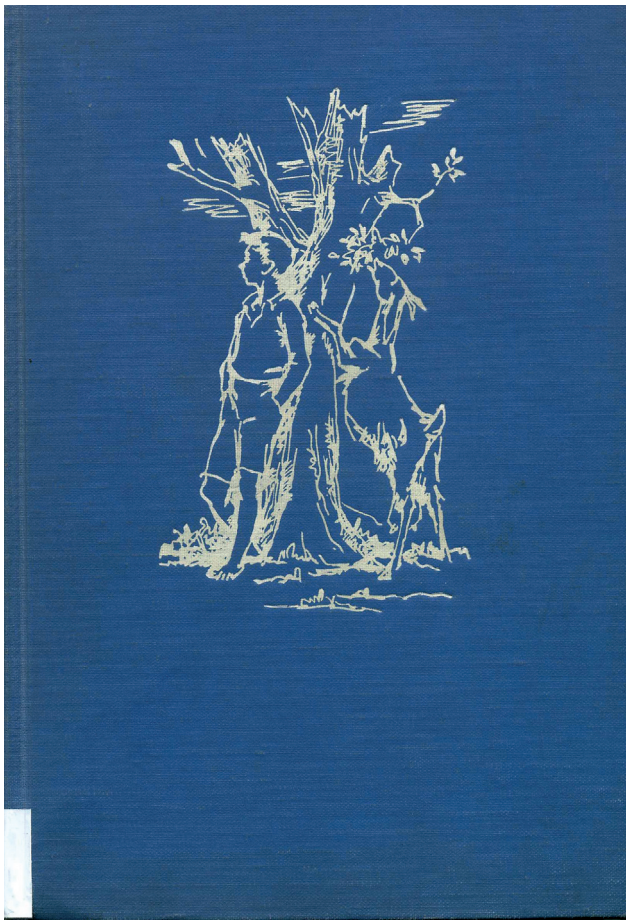
Στο βιβλίο αυτό σε σύνολο 250 σελίδων περιλαμβάνονται 31 εικονογραφήσεις (μαζί με αυτές στο εξώφυλλο, το οπισθόφυλλο και τα εσώφυλλα). Από αυτές οι 17 είναι εικονογραφήσεις με τις οποίες “ανοίγει” το εκάστοτε κεφάλαιο (chapter openings) και καταλαμβάνουν το 1/3 της σελίδας. Εντός των κεφαλαίων υπάρχουν συνολικά 10 ολοσέλιδες εικονογραφήσεις. Στις συλλογές του Μουσείου Μπενάκη φυλάσσονται 199 σχέδια που αφορούν στην εικονογράφηση του βιβλίου.

Greek Gods and Heroes, του Robert Graves,

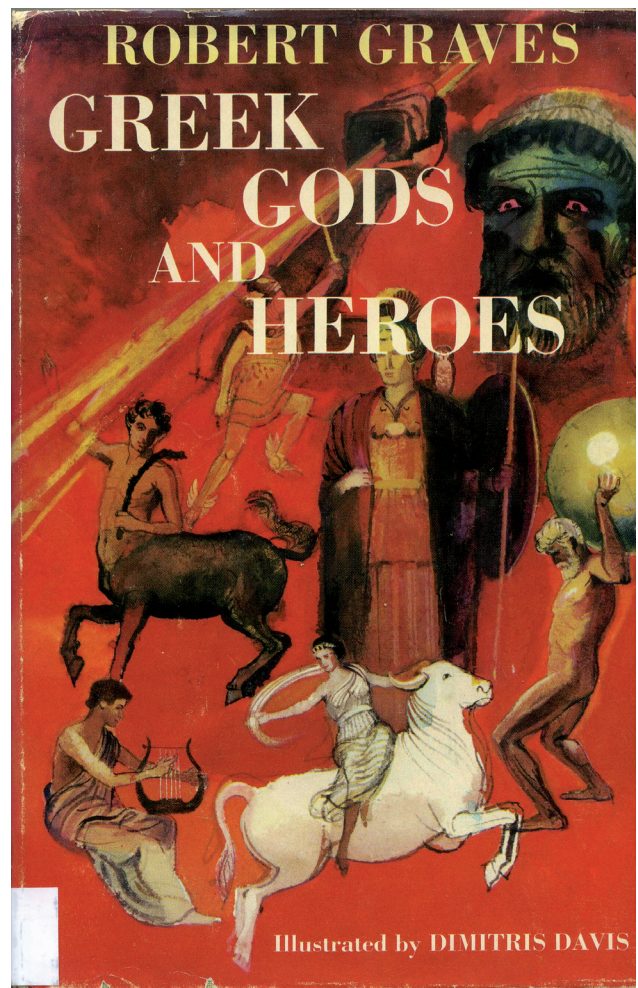
εκδ. Doubleday & Co, Inc, Νέα Υόρκη 1960.

Στο βιβλίο αυτό, σε σύνολο 170 σελίδων, περιλαμβάνονται 42 εικονογραφήσεις (μαζί με αυτές στο εξώφυλλο, το οπισθόφυλλο και τα εσώφυλλα).

Οι εικονογραφήσεις είναι έγχρωμες και ως προς το μέγε-

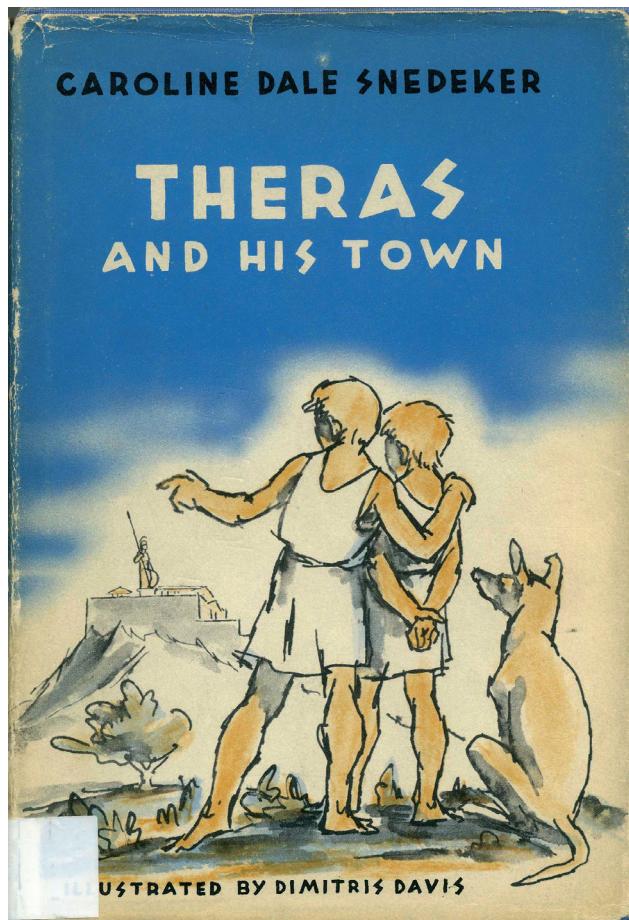
Εικ. 3. Edward Fenton, *Aleko's Island*, εικονογράφηση Δημήτρη Δάβη, εκδ. Doubleday & Co, Inc, Νέα Υόρκη 1948. Αθήνα, Μουσείο Μπενάκη - Βιβλιοθήκη, Αρχείο Δημήτρη Δάβη.

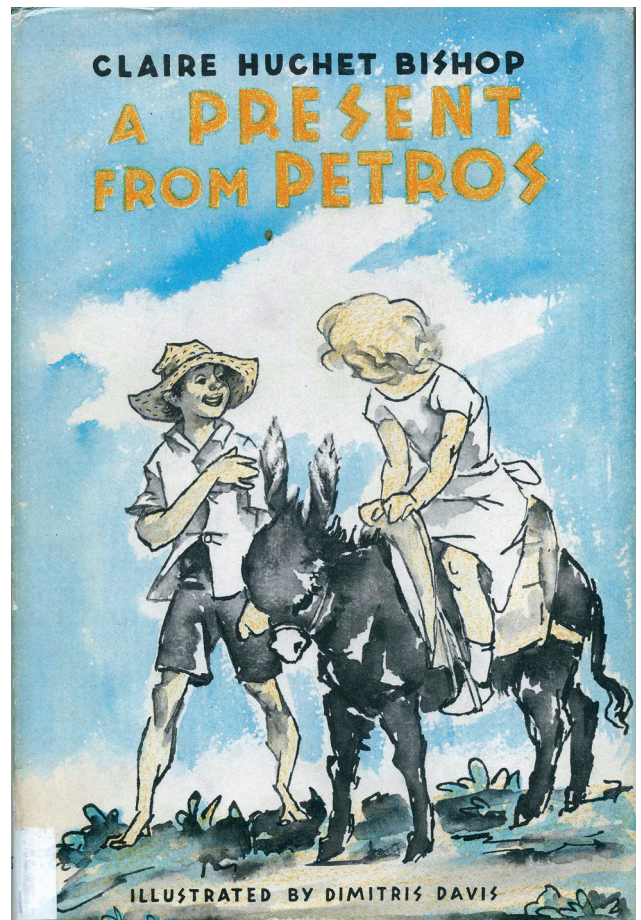
Εικ. 4. Robert Graves, *Greek Gods and Heroes*, εικονογράφηση Δημήτρη Δάβη, εκδ. Doubleday & Co, Inc, Νέα Υόρκη 1960. Αθήνα, Μουσείο Μπενάκη - Βιβλιοθήκη, Αρχείο Δημήτρη Δάβη,

θός τους ολοσέλιδες, εκτός από λιγοστές στις πρώτες σελίδες και στις σελίδες περιεχομένων που είναι μικρότερες. Πριν από την έναρξη του κειμένου κάθε κεφαλαίου υπάρχει ολοσέλιδη εικονογράφηση, η οποία φέρει τον τίτλο του κεφαλαίου και απεικονίζει τον ήρωα/τους ήρωες του κεφαλαίου σε χαρακτηριστική σκηνή. Σε ορισμένα κεφάλαια παρεμβάλλεται στο κείμενο άλλη μία εικονογράφηση με τον σχετικό ήρωα.

Στο αρχείο Δημήτρη Δάβη που απόκειται στο Μουσείο Μπενάκη φυλάσσονται πάνω από 1.500 σχέδια τα οποία φιλοτέχνησε ο Δάβης για τις ανάγκες της εικονογράφησης του βιβλίου αυτού.

Εικ. 5. Caroline Dale Snedeker, *Theras and his town*, εικονογράφηση Δημήτρης Δάβης, εκδ. Doubleday & Co, Inc, Νέα Υόρκη 1961. Αθήνα, Μουσείο Μπενάκη - Βιβλιοθήκη, Αρχείο Δημήτρη Δάβη.

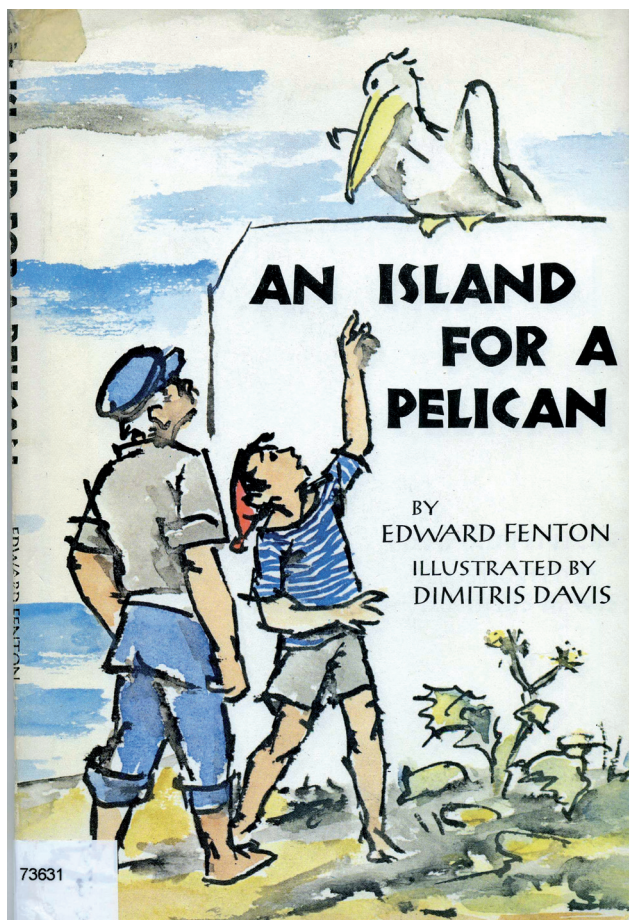

Εικ. 6. Claire Hutchet Bishop, *A Present from Petros*, εικονογράφηση Δημήτρης Δάβης, εκδ. The Viking Press, Νέα Υόρκη 1961. Αθήνα, Μουσείο Μπενάκη - Βιβλιοθήκη, Αρχείο Δημήτρη Δάβη.

Theras and his town, της Caroline Dale Snedeker, εκδ. Doubleday & Co, Inc, Νέα Υόρκη 1961 (εικ. 5) Στο βιβλίο αυτό, σε σύνολο 245 σελίδων, περιλαμβάνονται 58 εικονογραφήσεις (μαζί με αυτές στο εξώφυλλο, το οπισθόφυλλο και τα εσώφυλλα). Από αυτές οι 46 είναι εικονογραφήσεις με τις οποίες “ανοίγει” το εκάστοτε κεφάλαιο (chapter openings) και καταλαμβάνουν το 1/3 της σελίδας. Εντός των κεφαλαίων υπάρχουν συνολικά οκτώ ολοσέλιδες εικονογραφήσεις.

Στο αρχείο Δημήτρη Δάβη που απόκειται στο Μουσείο Μπενάκη φυλάσσονται περισσότερα από 800 σχέδια τα οποία φιλοτεχνήθηκαν για τις ανάγκες της εικονογράφησης του βιβλίου αυτού.

A Present from Petros, της Claire Huchet Bishop, εκδ. The Viking Press, Νέα Υόρκη 1961 (εικ. 6) Στο βιβλίο αυτό, σε σύνολο 85 σελίδων, περιλαμβάνονται 43 εικονογραφήσεις (μαζί με αυτές στο εξώφυλλο, το οπισθόφυλλο και τα εσώφυλλα). Οι εικονογραφήσεις είναι ασπρόμαυρες (οι λιθογραφίες από τα αρχικά σχέδια του Δημήτρη Δάβη έγιναν στις Η.Π.Α.) και ως προς το μέγεθός τους είναι ολοσέλιδες ή ημισέλιδες. Στην ουσία αποδίδουν σχεδιαστικά τα χαρακτηριστικότερα γεγονότα-σκηνές που ιστορούνται στο βιβλίο. Στο Μουσείο Μπενάκη υπάρχουν 35 σχέδια που σχετίζονται με την εικονογράφηση του βιβλίου αυτού.

Εικ. 7. Edward Fenton, *An Island for a Pelican*, εικονογράφηση Δημήτρη Δάβη, εκδ. Doubleday & Co, Inc, Νέα Υόρκη 1963. Αθήνα, Μουσείο Μπενάκη - Βιβλιοθήκη, Αρχείο Δημήτρη Δάβη.

An Island for a Pelican, του Edward Fenton, εκδ. Doubleday & Co, Inc, Νέα Υόρκη 1963 (εικ. 7) Στο βιβλίο αυτό, σε σύνολο 62 σελίδων, περιλαμβάνονται 47 εικονογραφήσεις (μαζί με αυτές στο εξώφυλλο, το οπισθόφυλλο και τα εσώφυλλα). Οι εικονογραφήσεις είναι ασπρόμαυρες και, ως προς το μέγεθός τους, ολοσέλιδες ή ημισέλιδες. Εικονογραφούν με λιτά εκφραστικά μέσα το κείμενο, με τελικό στόχο ένα ευχάριστο, παιδικό ανάγνωσμα με πλούσια εικονογράφηση.

Στο αρχείο του καλλιτέχνη διασώζεται και ένα αντίτυπο της ελληνικής έκδοσης: Έντουαρντ Φέντον, *Το νησί και ο πελεκάνος του*, εικονογράφηση Δημήτρη Δάβη, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1976. Και οι δύο εκδόσεις του βιβλίου είναι αφιερωμένες στη μητέρα του Δημήτρη Δάβη, Ειρήνη.

Στο αρχείο υπάρχει και χειρόγραφο κείμενο του Edward Fenton με τίτλο *Niko and the Windmill* καθώς και 400 σχέδια του Δημήτρη Δάβη που αφορούν στην εικονογράφησή του.

Στο αρχείο του καλλιτέχνη διασώζεται, σε χειρόγραφο, και ένα ανέκδοτο διήγημα του Δημήτρη Δάβη με τίτλο *Ο Γιάννης το Μπαούλο* για το οποίο φιλοτέχνησε και την εικονογράφηση.

Ο Δημήτρης Δάβης πέθανε τον Μάιο του 1973 στην Αθήνα. Ένα χρόνο αργότερα η Εθνική Πινακοθήκη οργάνωσε αναδρομική έκθεση έργων του. Το 2001 κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις ΑΔΑΜ μονογραφία για τον καλλιτέχνη, με έρευνα και κείμενα της Όλγας Μεντζαφού-Πολύζου.

Το αρχείο του Δημήτρη Δάβη επιβεβαιώνει τη σημασία των ανοικτών, προσβάσιμων αρχείων και συνεισφέρει, σημαντικά, τόσο στη μελέτη του έργου του καλλιτέχνη όσο και των καλλιτεχνικών θεσμών και του σύγχρονου με εκείνον πλαισίου παραγωγής, προβολής και διακίνησης της εικαστικής δημιουργίας. Οι πληροφορίες που προκύπτουν από το συγκεκριμένο αρχειακό υλικό μπορούν να αξιοποιηθούν πολλαπλά, καθώς μπορούν να επαληθεύσουν, να συμπληρώσουν ή να διορθώσουν, όπου χρειάζεται, παλαιότερες πληροφορίες για τον καλλιτέχνη και τη δράση του αλλά και γιατί προσφέρουν πλήθος πρωτογενών μαρτυριών για την καλλιτεχνική σκηνή στην Αθήνα, ιδίως της δεκαετίας του 1930. Έτσι, για παράδειγμα, πολύτιμη είναι η χειρόγραφη κατάσταση που συντάσσει ο Δημήτρης Δάβης με καταγεγραμμένους όσους αγόρασαν έργα που εκτέθηκαν κατά την Γ' έκθεση της «Ενώσεως Ελεύθεροι Καλλιτέχναι» το 1937,¹⁵ με πλήρη στοιχεία για τις τιμές πώλησης των έργων καθώς και τα στοιχεία των αγοραστών,¹⁶ τα οποία μπορούν να συνεισφέρουν στις πληροφορίες που έχουμε για τους ιδιώτες αγοραστές της εποχής καθώς και για την κρατική πολιτική στον τομέα της ενίσχυσης των τεχνών.¹⁷ Σε σχέση με την έκθεση του 1937 ξεχωριστής αρχειακής σημασίας μπορούμε να χαρακτηρίσουμε τρεις δακτυλόγραφες καταστάσεις που φέρουν υπογραφές και σφραγίδες από κρατικούς αξιωματούχους και αφορούν στις αγορές που πραγματοποιήσαν α) ο Δήμος Αθηναίων, β) το Υπουργείο Διοικήσεως Πρωτεύουσας και Περιχώρων και γ) το Υπουργείο Παιδείας. Και στις τρεις καταστάσεις αναγράφονται αναλυτικά τα στοιχεία των έργων (όνομα καλλιτέχνη, τίτλος έργου, αριθμός του έργου στον κατά-

Εικ. 8. Ο Δημήτρης Δάβης στο εργαστήριό του. Αθήνα, Μουσείο Μπενάκη - Βιβλιοθήκη, Αρχείο Δημήτρη Δάβη.

λογο της έκθεσης) και η τιμή αγοράς τους. Οι δύο πρώτες είναι γραμμένες σε χαρτί της Λέσχης Καλλιτεχνών «Ατελιέ» που φέρει δακτυλογραφημένη συμπλήρωση «Ένωσις Ελεύθεροι Καλλιτέχναι» πάνω από το λογότυπο του «Ατελιέ». Η κατάσταση με τις αγορές του Υπουργείου Παιδείας έχει συνταχθεί σε σελίδα χωρίς λογότυπο. Σύμφωνα με τις καταστάσεις αυτές:

Α) *Ο Δήμος ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΔΟΥΝΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ Ένωσιν Ελεύθεροι Καλλιτέχναι Δι' αξίαν κατωτέρων έργων:* (ακολουθεί τρισελίδη κατάσταση 51 έργων)Σύνολον: 203.800.- δρχ. Κάτω από το ποσό σημειώνεται χειρόγραφα και υπογράφεται η παραλαβή 51 έργων.

Β) *Το Υπουργείον Διοικήσεως Πρωτενούσης και Περιχάρων ΔΟΥΝΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ Ένωσιν «Ελεύθεροι Καλλιτέχναι»:* (ακολουθεί δισελίδη κατάσταση 41 έργων). Σύνολον: 175.100.- δρχ. Κάτω αριστερά, στη δεύτερη σελίδα σημειώνεται και υπογράφεται η παραλαβή 41 έργων.

Γ) *Το Στόν Υπουργείον Παιδείας ΔΟΥΝΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ Ένωσιν Ελεύθεροι Καλλιτέχναι διὰ την αξίαν των κάτωθι έργων αγορασθέντων κατά την Γ' Έκδωσιν αυτής (Φεβρουάριος 1937) ...*

(ακολουθεί κατάσταση 27 έργων).... *Σύνολον Δραχ. 88.800.-* Και ακολουθεί η σημείωση: *Τα ως άνω έργα παρελήφθησαν υπό του Γενικού γραμματέως κ. Ν. Προεστοπούλου, πλην των γλυπτικών υπ' αριθμ. 39 Κεφάλι γυναικός δρχ. 12.000.- (Ε. Γκιμάδης) υπ' αριθμ. 7 Το γαϊδουράκι δρχ. 5.000.- (Ε. Βαβούρης. Δρχ. 17.000)- τα οποία θέλουν παραδοθή ενδύς ως εκτελεσθούν εις μάρμαρον και χαλκόν και η εξοφλησίς των θα γίνη δι' ιδιαίτερον εντάλματος.-*

Πολύτιμες είναι και οι αναλυτικές καταστάσεις συνδρομών και ετήσιων ισολογισμών που τηρούσε ο Δάβης καθώς τεκμηριώνουν τα ενεργά μέλη της Ενώσεως, τους καλλιτέχνες που συνεργάστηκαν μαζί της στο πλαίσιο των εκθέσεων της, ενώ, παράλληλα, προσφέρουν σπάνιες πληροφορίες οι οποίες μπορούν να αξιοποιηθούν ποικιλότροπα, όπως το ποσό συνδρομής της Ενώσεως στην ΕΣΕΤ (Ένωση Σωματείων Εικαστικών Τεχνών) αλλά και το ποσό των δανείων που χορηγούσε η «Ένωσις Ελεύθεροι Καλλιτέχναι» σε μέλη της, στοιχείο που επιβεβαιώνει τη συνδικαλιστική δράση της ομάδας και την πολιτική υποστήριξης των μελών της που άσκησε.

Το στοιχείο επίσης, που προκύπτει από το αρχειακό υλικό της –έστω σύντομης– φοίτησης του Δημήτρη Δάβη στη σχολή του ζωγράφου Hans Hofmann (Weissenburg, Βαυαρία 1880 - Νέα Υόρκη 1966) Hans Hofmann Schule für Bildende Kunst, αξίζει να τύχει ιδιαίτερης προσοχής. Η σχολή αυτή ιδρύθηκε το 1915 και λειτούργησε έως το 1934, ενώ ο Hans Hofmann είχε ήδη λίγο νωρίτερα (γύρω στο 1932) εγκατασταθεί οριστικά στις Η.Π.Α. Η σχολή του στο Μόναχο θεωρείται μία από τις πρώτες σχολές στη Γερμανία με προσανατολισμό στη μοντέρνα τέχνη, ενώ και με τη μετέπειτα διδασκαλία του στις Η.Π.Α. στόχος του ήταν να μεταδώσει τις πρωτοποριακές ευρωπαϊκές τάσεις στην Αμερική. Ο Hans Hofmann συνδέθηκε στο Παρίσι, όπου ζούσε από το 1903 μέχρι το ξέσπασμα του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, με τους Πάμπλο Πικάσο, Ζωρζ Μπρακ, Χουάν Γκρι και Ρομπέρ Ντελωναί. Ο Δημήτρης Δάβης πιθανώς να υπήρξε και ο μοναδικός σπουδαστής από την Ελλάδα της σχολής αυτής η οποία συγκέντρωσε, λόγω της πρωτοποριακής της κατεύθυνσης, σπουδαστές από πολλές χώρες.¹⁸

Για την επεξεργασία πληροφοριών που εντοπίστηκαν στο αρχείο του καλλιτέχνη, ιδιαίτερα σημαντική υπήρξε η προφορική μαρτυρία της αδελφής του κυρίας Ελευθερίας Δάβη. Μέσα από τις σχετικές συζητήσεις, προέκυψαν και άλλα στοιχεία που δεν συνδέονται, άμεσα, με το υλικό του αρχείου, αλλά συμπληρώνουν την εικόνα που έχουμε για

τη ζωή και τη δράση του Δημήτρη Δάβη. Έτσι, μεταξύ άλλων, πληροφορούμαστε ότι κοντά στον Δημήτρη Δάβη μαθήτευσαν οι: Άννα Καλλία-Βιτάλη, Γιάννα Περόακη, Μαρία Στριγγάρη και Ερρίκος Φραντζίσκάκης.¹⁹

Σε κάθε περίπτωση, τα αρχεία μπορούν να αποτελέσουν ένα μέσο για μην γράφεται η ιστορία μόνο των λεγόμενων “μεγάλων ονομάτων” και των “πρωταγωνιστών”. Στην περίπτωση του Δημήτρη Δάβη, παράλληλα με τη μελέτη του καλλιτεχνικού του έργου, είναι το ίδιο το αρχείο του που μας επιτρέπει να στρέψουμε το ενδιαφέρον μας και σε άλλες πτυχές της καλλιτεχνικής του προσωπικότητας. Έτσι ο Δημήτρης Δάβης, εκτός από χαμηλών τόνων δημιουργός, με ξεχωριστή σχεδιαστική δεινότητα—όπως πολύ σωστά έχει επισημανθεί από τους μελετητές—φανερώνεται και ως μια προσωπικότητα με πολυσχιδή δράση: Αντιμετωπίζει ζητήματα απόδοσης ειδικών όρων στα ελληνικά και μεταφράζει μελέτες τεχνικών, αναλαμβάνει ηγετικό ρόλο στις συνδικαλιστικές διεκδικήσεις και δράσεις θεσμικής θωράκισης των καλλιτεχνών μέσω της «Ενώσεως Ελεύθεροι Καλλιτέχναι»,²⁰ της Ένωσης Σωματείων Εικαστικών Τεχνών αλλά και αργότερα μέσω του Καλλιτεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος (ΚΕΕ/αργότερα ΕΕΤΕ) του οποίου υπήρξε και ιδρυτικό μέλος, εργάζεται σταθερά και με συνέπεια στον τομέα της εικονογράφησης βιβλίων, εφημερίδων και περιοδικών εκδόσεων, φροντίζοντας το σχέδιο στην κάθε του λεπτομέρεια. Με άλλα λόγια, η παρακολούθηση και η μελέτη, συνολικότερα, της δραστηριότητας ενός καλλιτέχνη, και όχι αποκλειστικά της καθαρά εικαστικής παραγωγής και εκθεσιακής του προβολής είναι πολύτιμη για την κατανόηση του έργου του, των επιλογών του, καθώς και για τη συνολική αποτίμηση της πορείας του.

Η σε βάθος επεξεργασία των τεκμηρίων του αρχείου αλλά και του μεγάλου αριθμού σχεδίων, χαρακτηριστικών και ελαιογραφιών του Δημήτρη Δάβη που φυλάσσονται στο Μουσείο Μπενάκη μπορεί να αναδείξει, περαιτέρω, σημαντικές και άγνωστες πτυχές αυτού του σεμνού καλλιτέχνη αλλά και να συμβάλει στην έρευνα σχετικά με τους καλλιτεχνικούς θεσμούς, την αγορά της τέχνης και το πλαίσιο προβολής της εικαστικής δημιουργίας στην Ελλάδα κατά την περίοδο που δραστηριοποιήθηκε ο Δημήτρης Δάβης.

Ευγενία Αλεξάκη
Δρ Ιστορικός της Τέχνης
eugeniaalexaki@yahoo.gr

Εικ. 9. Δημήτρη Δάβη, *Χωρίς τίτλο*, χρωστικές pigmenta σε ανάμειξη με λάδι και προετοιμασία gesso πάνω σε ξύλο, 77 x 105 εκ.

ΕΛΙΖΑ ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΑΔΟΥ

Περιγραφή επεμβάσεων συντήρησης έργου από την ενότητα «Η μάχη της Κρήτης» και προληπτική συντήρηση υλικών τεκμηρίων αρχείου

Η δωρεά της κυρίας Ελευθερίας Δάβη προς το Μουσείο Μπενάκη περιλαμβάνει τις εξής ελαιογραφίες:

Στην ακτή, 1937, ελαιογραφία σε ξύλο, 33 x 46 εκ.·

Τα κυπαρίσσια, 1936, ελαιογραφία σε καμβά, 65 x 52 εκ.·

Αντοπροσωπογραφία, 1959, ελαιογραφία σε κόντρα πλακέ, 96 x 76 εκ.·

καθώς και έξι έργα από την ενότητα «Η Μάχη της Κρήτης»:

Χωρίς τίτλο, 1946, ελαιογραφία σε κόντρα πλακέ, 32 x 40,5 εκ.·

Ανατίναξη, ελαιογραφία σε καμβά, 74 x 58 εκ.·

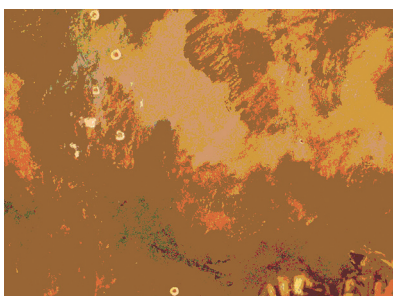
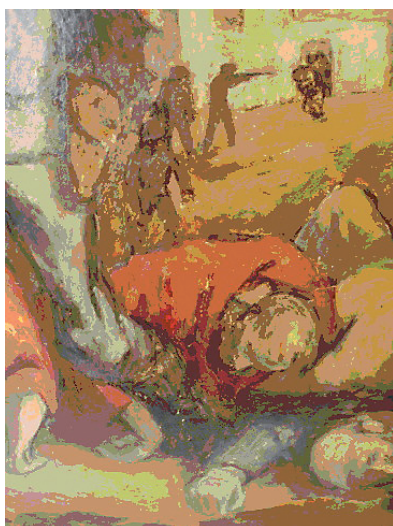
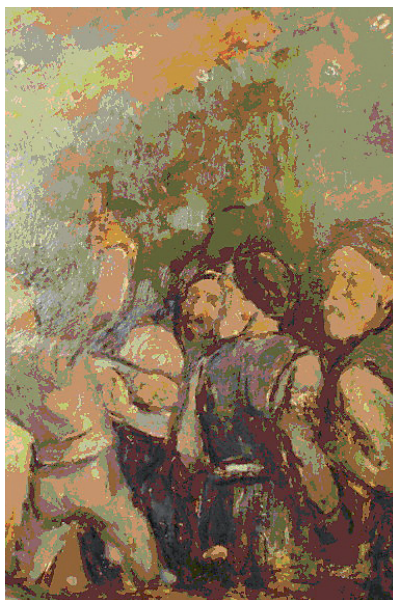
Ρέθυμνο μετά τον βομβαρδισμό, 1960, ελαιογραφία σε καμβά, 56 x 71 εκ.·

Χωρίς τίτλο, ελαιογραφία σε καμβά, 75 x 100 εκ.·

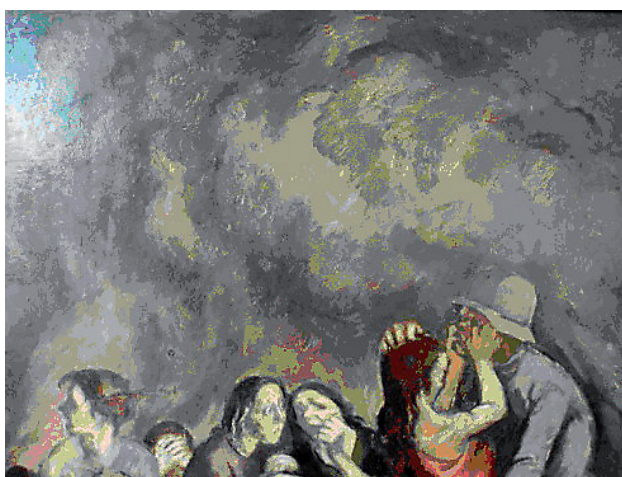
Το χωνί, ελαιογραφία σε καμβά, 73 x 58 εκ.·

Χωρίς τίτλο, χρωστικές pigmenta σε ανάμειξη με λάδι και προετοιμασία gesso πάνω σε ξύλο, 77 x 105 εκ.

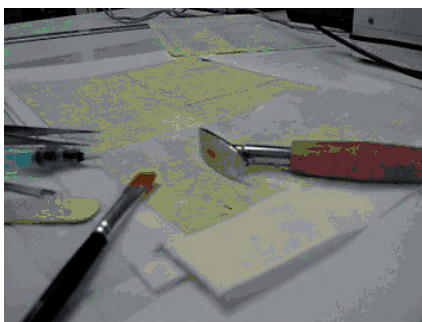
Από τις εργασίες συντήρησης που έγιναν για τις παραπάνω ελαιογραφίες με δαπάνη της κυρίας Δάβη, ενδεικτικά, παραθέτουμε τα δεδομένα της κατάστασης διατήρησης και της συντήρησης του έργου *Χωρίς τίτλο*, χρωστικές pigmenta σε ανάμειξη με λάδι και προετοιμασία gesso

Εικ. 10-12. Λεπτομέρειες των οπών.

Εικ. 13-15. Στη διάρκεια της αισθητικής αποκατάστασης.

Εικ. 16. Εργασίες τοπικής ενίσχυσης αποδυναμωμένων περιοχών και επιτεδοποίηση.

πάνω σε ξύλο, 77 x 105 εκ., από την ενότητα έργων «Η μάχη της Κρήτης».

Κατάσταση διατήρησης του έργου

Το έργο έφερε πολλές διάσπαρτες οπές από μικρά καρφιά και πινέζες μεγάλων διαστάσεων. Σε όλη την έκταση της ζωγραφικής επιφάνειας παρατηρήθηκαν απολεπίσεις, ελαφρές επικαθίσεις και αποδυνάμωση περιοχών. Είναι πιθανό οι οπές να έγιναν από τον ίδιο τον καλλιτέχνη σε στιγμές συναισθηματικής φόρτισης ή για σκόπιμη απομίμηση σφαιρών από οπλοπολυβόλα η μελέτη/προσχέδιο για ένα άλλο έργο. Είναι, επίσης, πιθανό ο καλλιτέχνης ή άλλο άτομο να χρησιμοποίησε το έργο σαν βάση για άγνωστη χρήση.

Εργασίες συντήρησης

- Καθαρισμός ζωγραφικής επιφάνειας
- Τοπική απολύμανση περιοχών γύρω από τις οπές
- Ενίσχυση αποδυναμωμένων περιοχών και στερέωση απολεπίσεων

Αισθητική αποκατάσταση

Η αισθητική αποκατάσταση είναι διακριτή και τα υλικά αντιστρεπτά. Η φιλοσοφία της συγκεκριμένης επέμβασης έγινε με γνώμονα τη διατήρηση της εικαστικής άποψης του καλλιτέχνη και την απρόσκοπτη θέαση του έργου.

Προληπτική συντήρηση υλικών τεκμηρίων Αρχείου Δημήτρη Δάβη

Στο πλαίσιο των αρχών της προληπτικής συντήρησης για το χειρισμό του αρχειακού υλικού χρησιμοποιήθηκαν βαμβακερά γάντια προστασίας με κεντρική ενίσχυση και ανοξείδωτη ή κοκάλινη σπάτουλα. Η μεταφορά ευπαθούς υλικού πραγματοποιήθηκε με τη χρήση υποστηρίγματος μεγαλύτερων διαστάσεων του μεταφερόμενου χαρτού αντικειμένου.

Για τον χειρισμό μολυσμένου υλικού από παθογόνους οργανισμούς προηγήθηκαν τοπικές εφαρμογές απεντόμωσης και απολύμανσης.

Αιτίες φθορών του βιβλιακού και αρχειακού υλικού του Δημήτρη Δάβη

Ενδογενείς παράγοντες φθοράς

- Αστάθεια των συστατικών του χαρτιού
- Μελάνια
- Κόλλες

Εξωγενείς παράγοντες φθοράς

- Θερμοκρασία
- Υγρασία
- Φυσικό και τεχνητό φώς
- Ατμοσφαιρικοί ρύποι
- Μηχανική καταπόνηση κυρίως από ακατάλληλο χειρισμό

Συντήρηση του βιβλιακού και αρχειακού υλικού

Προληπτική συντήρηση: Πρόγραμμα σταθεροποίησης της κατάστασης διατήρησης του υλικού και προστασία από περαιτέρω φθορές

Επεμβατική συντήρηση: Θεραπεία του υλικού και προστασία από περαιτέρω φθορές

Ελίζα Πολυχρονιάδου

Συντηρήτρια έργων τέχνης – Μουσειολόγος, M.A.
eliza.polychroniadou@gmail.com

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ο Στέλιος Λυδάκης αναφέρει ότι ο Δημήτρης Δάβης παρακολουθεί στην Αθήνα το 1921 μαθήματα στη Σχολή Καλών Τεχνών για ένα χρόνο και ότι στο Μόναχο σπουδάζει στην Ακαδημία το διάστημα 1925-1929. Σ. Λυδάκης, *Λεξικό των Ελλήνων ζωγράφων και χαρακτών (16ος - 20ός αιώνας)* (Αθήνα 1976) 94. Στο *Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών* επαναλαμβάνεται το 1921 ως χρονιά φοίτησης του Δημήτρη Δάβη στη Σχολή Καλών Τεχνών, αλλά σημειώνεται ότι στην Ακαδημία του Μονάχου σπουδάζει από το 1923 έως το 1929. Ν. Δασκαλοθανάσης, Δάβης Δημήτρης, στο: *Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών, Ζωγράφοι – Γλύπτες – Χαρακτές, 16ος - 20ός αιώνας* 1 (Αθήνα 1997) 332. Η Όλγα Μεντζαφού αναφέρει ότι ο Δάβης εισάγεται στη Σχολή Καλών Τεχνών το 1923 και ότι μεταβαίνει στο Μόναχο το 1924 όπου και συνεχίζει τις σπουδές έως το 1929 στην Ακαδημία του Μονάχου. Ο. Μεντζαφού-Πολύζου, *Δημήτρης Δάβης. 1905-1973* (Αθήνα 2001) 11, 38. Οι φοιτητικές ταυτότητες που εντοπίζονται στο αρχείο του καλλιτέχνη βεβαιώνουν ότι ο Δημήτρης Δάβης φοιτά στο Μόναχο, αρχικά, στην πρωτοποριακή για την εποχή σχολή Hans Hofmann Schule für Bildende Kunst το 1924, ενώ στην Ακαδημία του Μονάχου (Akademie der bildenden Künste) είναι εγγεγραμμένος και παρακολουθεί, κανονικά, τα μαθήματα από το 1925 έως το 1928. Το έτος 1923 ως χρονιά φοίτησής του στην Αθήνα, στη Σχολή Καλών Τεχνών, βασίζεται σε χειρόγραφα και δακτυλόγραφα βιογραφικά σημειώματα, συνταγμένα από τον ίδιο τον καλλιτέχνη που συμπεριλαμβάνονται στο αρχείο και επιβεβαιώνεται από έρευνα της Όλγας Μεντζαφού-Πολύζου στο *Μαθητολόγιο Ανατάτης Σχολής Καλών Τεχνών*. Βλ. Μεντζαφού-Πολύζου ό.π., 34.

2. Η Όλγα Μεντζαφού αναφέρει τους Siegfried Mollier και Alexander Dörner ως δασκάλους του Δημήτρη Δάβη στην Ακαδημία του Μονάχου στη θεωρία και ιστορία της τέχνης [Μεντζαφού-Πολύζου (σημ. 1) 13, 38]. Ο Siegfried Mollier (1866-954) ήταν, ωστόσο, καθηγητής στην έδρα της Ανατομίας και Ιστολογίας της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου του Μονάχου από το 1902 έως το 1932. Ο Δημήτρης Δάβης πράγματι μαθήτευσε κοντά στον Siegfried Mollier, λαμβάνοντας εξειδικευμένες γνώσεις στην ανατομία. Η παρακολούθηση τέτοιων μαθημάτων φαίνεται να ήταν ανοικτή σε φοιτητές της Ακαδημίας. Ο Otto Johannes Bähr (1919-2008), σπουδαστής και αυτός της Ακαδημίας και μαθητής, όπως και ο Δάβης, του Adolf Schinnerer παρακολουθούσε επίσης τα μαθήματα ανατομίας του Siegfried Mollier. Αξίζει να σημειωθεί ακόμη ότι στη βιβλιοθήκη του Δημήτρη Δάβη (σήμερα στη Βιβλιοθήκη του Μουσείου Μπενάκη) εντοπίζουμε τη μελέτη του καθηγητή του Siegfried Mollier, *Plastische Anatomie. Die Konstruktive Form des Menschlichen Körpers*, η οποία πρωτοεκδόθηκε στο Μόναχο το 1924. Αναφορικά με τον Alexander Dörner που αναφέρει η Όλγα Μεντζαφού διευκρινίζουμε ότι ο Alexander Dörner (1893-1957) υπήρξε ιστορικός τέχνης και επιμελητής μουσείων, ο οποίος δραστηριοποιήθηκε κυρίως στο Αννόβερο και δεν φαίνεται να σχετίστηκε με την Ακαδημία του Μονάχου. Καθηγητής όμως του Δάβη στην Ακαδημία του Μονάχου υπήρξε ο ζωγράφος, συντηρητής και θεωρητικός τέχνης Max Doerner (1870-1939). Βλ. σχετικά και την

κατάσταση των καθηγητών της Ακαδημίας του Μονάχου: <http://www.adbk.de/Historisches/personallisten/personallisten.php> (9/12/2011).

3. Στα ταξίδια του Δάβη σε καλλιτεχνικά κέντρα της Ευρώπης αναφέρονται τόσο ο Στέλιος Λυδάκης όσο και η Όλγα Μεντζαφού, αλλά και ο φίλος του Μίκης Ματσάκης (εφ. *Διαμαρτυρία – Οι εικαστικές τέχνες και ο άνθρωπος*, αρ. φύλλου 28, 1 Ιουνίου 1973). Η πληροφορία επιβεβαιώνεται και από σχετικές σημειώσεις και σφραγίδες στο διαβατήριό του Δημήτρη Δάβη που φυλάσσεται στο αρχείο του.

4. Το πρωτόκολλο παραλαβής του ταμείου από τον προηγούμενο ταμία Ιωάννη Ρηγανάκο με ημερομηνία 28 Νοεμβρίου 1934, καθώς και το πρωτόκολλο παράδοσης του ταμείου προς τον επόμενο ταμία της Ένωσης, τον γλύπτη και φίλο του Ευθύμιο Γκικάδη, με ημερομηνία 15 Απριλίου 1938, περιλαμβάνονται στο αρχείο Δημήτρη Δάβη.

5. Σ. Μοσχονάς, *Καλλιτεχνικά σωματεία και ομάδες τέχνης στην Ελλάδα κατά το α' μισό του 20ού αιώνα: η σημασία και η προσφορά τους* (ιδ. διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα 2010) 372-73.

6. Ο Ε. Δ. Μαθιόπουλος εντοπίζει τα βαθύτερα αίτια σχηματισμού της Ενώσεως στην «ιδεολογική και οργανωτική πρωτοβουλία αριστερών καλλιτεχνών». Ε. Δ. Μαθιόπουλος, Από τον «Σύλλογο των Ωραίων Τεχνών» στους «Νέους Έλληνες Ρεαλιστές». Καλλιτεχνικές ομάδες και οργανώσεις στην Ελλάδα (1882-974), στο: *Εθνική Πινακοθήκη. 100 χρόνια. Τέσσερις Αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής. Από τις Συλλογές της Εθνικής Πινακοθήκης και τον Ιδρύματος Ευριπίδη Κοντλίδη* (Αθήνα 1999) 161.

7. Αναλυτικά για τα ιδρυτικά μέλη της «Ενώσεως Ελεύθεροι Καλλιτέχναι», καθώς και για την εκθεσιακή και συνδικαλιστική της δράση βλ. Μοσχονάς (σημ. 5) 371-424.

8. Μαθιόπουλος (σημ. 6) 161· Μοσχονάς (σημ. 5) 498-500.

9. Βλ. αναλυτικότερα: Μεντζαφού-Πολύζου (σημ. 1) 33.

10. Ο κατάλογος της έκθεσης που πραγματοποιήθηκε από 29 Μαΐου έως αρχές Οκτωβρίου του 1925 στο Glaspalast του Μονάχου φυλάσσεται στο αρχείο του καλλιτέχνη *Münchener Kunstausstellung, amtlicher Katalog, Glaspalast* (München 1925).

11. Παίρνουν ακόμη μέρος οι: Αγήνωρ Αστεριάδης, Σπύρος Βασιλείου, Βρασίδης Βλαχόπουλος, Αριστοτέλης Βασιλικιώτης, Γιώργος Γουναρόπουλος, Δανιήλ Δανιήλ, Ηλίας Δεκουλάκος, Νίκος Εγγονόπουλος, Ορέστης Κανέλλης, Χρίστος Καράς, Αλέκος Κοντόπουλος, Θεόδωρος Λαζαρίδης, Χρήστος Λεφάκης, Ρέα Λεονταρίτου, Κούλα Μαραγκοπούλου, Τάκης Μάρθας, Στέλιος Μηλιάδης, Νίκος (Κεσανλής), Κούλα Μπεκιάρη, Πηνελόπη Οικονομίδου, Πολύκλειτος Ρέγκος, Νίκος Σαχίνης, Πάνος Σαραφιανός, Κώστας Τσόκλης, Βρασίδης Τσουχλός, Ηλίας Φέρτης,

12. 88 χειρόγραφες σελίδες σε τετράδιο διαστάσεων 27,5 x 21,5 εκ.

13. 60 χειρόγραφες σελίδες σε τετράδιο διαστάσεων 21,6 x 16,5 εκ.

14. Χρήζει περαιτέρω διερεύνησης εάν οι μεταφράσεις αυτές του Δάβη, οι οποίες αφορούν σε τεχνικές της ζωγραφικής και στην ιστορία τους, αποτελούν μετάφραση μέρους ή του συνόλου της μελέτης του καθηγητή του στην Ακαδημία του Μονάχου, Max Doerner. Ο Doerner δίδασκε στην Ακαδημία του Μονάχου από το 1911 ως υφηγητής (Dozent) και από το 1921 έως τον θάνατό του το 1939 ως καθηγητής. Το 1921 δημοσιεύθηκε στο Μόναχο η μελέτη του *Malmaterial und seine verwendung im Bilde: nach den Vorträgen an der Akademie der Bildenden Künste in München*, όπου, όπως διευκρινίζεται και στον τίτλο, περιλαμβάνονταν οι παραδόσεις του στην Ακαδημία του Μονάχου για τις τεχνικές της ζωγραφικής. Η μελέτη αυτή είχε ευρεία απήχηση στη Γερμανία, ενώ το 1934 μεταφράστηκε στα αγγλικά και εκδόθηκε στη Νέα Υόρκη από τον εκδοτικό οίκο Harcourt Brace Co., με τίτλο *The Materials of the Artist*. Βλ. σχετικά J. D. Kreinik, *The Canvas and the Camera in Weimar Germany: A New Objectivity in Painting and Photography of the 1920s* (ιδ. διατριβή, New York University, New York 2008) 128. Στη βιβλιοθήκη του Δημήτρη Δάβη (σήμερα στη Βιβλιοθήκη του Μουσείου Μπενάκη) εντοπίζουμε μία από τις μεταπολεμικές επανεκδόσεις της μελέτης του Doerner το 1960 στη Στουτγάρδη από τον εκδοτικό οίκο Ferdinand Enke.

15. Η Γ' ετήσια έκθεση των Ελευθέρων Καλλιτεχνών έλαβε χώρα στη Λέσχη Καλλιτεχνών «Ατελιέ» στην οδό Καραγεώργη 8, από τις 3 έως τις 27 Φεβρουαρίου 1937. Στον κατάλογο της έκθεσης, ο οποίος εκδίδεται από τον εκδοτικό οίκο «Χρονικά», το εισαγωγικό κείμενο υπογράφει ο Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος.

16. Σύμφωνα με τον «Κατάλογο αγορασθέντων έργων παρά ιδιωτών εκ της Γ' Ετησίας Εκθέσεως ΕΕΚ», που συντάσσει ο Δημήτρης Δάβης, έργα αγοράστηκαν μεταξύ άλλων από την

«ΑΜ του Βασιλέως». Ο κατάλογος αγορών συμπληρώνεται από τις καταστάσεις: «Αγορασθέντα έργα παρά του Δήμου Αθηναίων», «Αγορά Υπουργείου Διοικήσεως Πρωτευούσης (και Περιχώρων)» και «Αγορασθέντα έργα παρά Υπουργείου Παιδείας».

17. Αναλυτικά για την παρέμβαση του καθεστώτος Μεταξά στις εικαστικές τέχνες και την πολιτική αγορών που άσκησε βλ. Ε. Δ. Ματθιόπουλος, *Η συμμετοχή της Ελλάδος στην Μπιεννάλε της Βενετίας (1934-1940)* (ιδ. διατριβή, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο 1996) 671-774. Εκτενής αναφορά στην εμπορική επιτυχία που σημείωσε η Γ' έκθεση της «Ενώσεως Ελεύθεροι Καλλιτέχναι» γίνεται στο οικείο κεφάλαιο στο: Μοσχονάς (σημ. 5) 371-474.

18. Τα θερινά προγράμματα της Σχολής που διεξάγονταν συστηματικά από το 1922 έως το 1929 σε διάφορα μέρη των βαλκανικών Άλπεων, στην Ιταλία και τη νότια Γαλλία ήταν γνωστά σε ευρύ κύκλο σπουδαστών σχολών Καλών Τεχνών από όλο τον κόσμο. Βλ. σχετικά T. Dickey, Hans Hofmann Schule für Bildende Kunst, στο: *Historisches Lexikon Bayerns*, URL: http://www.historisches-lexikon-bayerns.de/artikel/artikel_44889 (4/12/2011).

19. Σχετικές αναφορές συναντάμε και σε βιογραφικά σημειώματα των καλλιτεχνών που υπήρξαν μαθητές του Δημήτρη Δάβη και μνημονεύουν τον δάσκαλό τους. Βλ. τα σχετικά λήμματα στο *Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών, Ζωγράφοι – Γλύπτες – Χαράκτες*, τόμοι 4 (Αθήνα 1997-2000).

20. Για τον δραστήριο ρόλο του Δημήτρη Δάβη εντός της «Ενώσεως Ελεύθεροι Καλλιτέχναι» βλ. τα Πρακτικά των συνεδριάσεων του ΔΣ και των Γενικών Συνελεύσεων της Ενώσεως που φυλάσσονται στο Αρχείο της Εθνικής Πινακοθήκης. Δημοσιεύονται στο: Μοσχονάς (σημ. 5).

EUGENIA ALEXAKI – CONSTANTINOS PAPACHRISTOU – ELIZA POLYCHRONIADOU

The Dimitris Davis Archive in the Benaki Museum

The archive of the artist Dimitris Davis (1905-1973) was being gifted to the Benaki Museum by the artist's sister, Dr Eleftheria Davi, in 2008 as well as his personal library and a large number of drawings, watercolours, prints and oil paintings.

Dimitris Davis Archive was digitized in the period between June and October 2011. The digitized archival material comprises a variety of documents that range from letters, handwritten notes, bank statements, contracts for commissions, official documents from Greek and foreign authorities, brochures, invitations to and announcements of exhibitions, press clip-

pings, photographs and drawings documenting Dimitris Davis's work from 1920 until his death in 1973.

During the process of digitization preventive conservation measures were taken and specific interventive treatments where necessary. Some oil paintings on display and in storage at the Benaki Museum were treated as well.

The digitization of Dimitris Davis Archive enables us to study the elements that make up his artworks and draw our attention to other aspects of his artistic identity. Besides being a low profile artist with outstanding drawing skills, Davis was engaged in many activities: he raised issues of specialist terminology in

Greek language and translated essays on art techniques. He played a leading role in art associations and trade unions and largely contributed to achieve statutory law for artists through the Association of Freelance Artists, the Associated Unions of the Fine Arts and later through the Greek Chamber of Fine Arts, of which he was a founding member. He also constantly

worked in book illustration, newspapers and magazines.

An in-depth study of his Archive will enlighten aspects of his artistic personality and promote deeper awareness of his work. Moreover it will facilitate research on issues such as solidarity among artists, legislation, the art market and the promotion of visual arts in Greece at the time Dimitris Davis was active.